

DANGUOLĖ MIKULĖNIENĖ

Lietuvių kalbos institutas

**MULTIMODALUSIS TARMĖTYROS MODELIS:
VIETINĖS LENKŲ KALBOS VARIANTIŠKUMO LIETUVOJE
TYRIMO GALIMYBĖS**

Šio straipsnio tikslas – plačiau supažindinti su Lietuvoje pradėtais tyrimais pagal daugiafunkcijų (multimodalųjį) tarmėtyros modelį, sukurtą Lietuvių kalbos instituto Geolingvistikos centre ir 2018 m. jau pristatytą tarptautinei dialektologų ir geolingvistų bendruomenei. Pagal šį modelį XXI a. antrajame dešimtmetyje pradėta intensyviau vystyti regioninė dialektologija išplečia ne tik vienos kurios kalbos variantiškumo tyrimo galimybes, bet kartu sudaro palankias sąlygas vienu metu tirti visus vienoje gyvenamojoje vietovėje vartojamus vietinių kalbų variantus.

Šiuo modeliu remiantis, tiriamos ne tik kalbinės ypatybės (1), bet ir vietinių gyventojų sociokultūriniai tinklai (2), gyvenamoji aplinka (3), individualus gyventojų požiūris į tiriamąjį variantą (4) ir viešoji bendruomenės nuomonė (5). Išsamesnė, o kartu ir objektyvesnė dabartinės kalbinės situacijos analizė leidžia sukurti ryškesnę dabarties, taip pat ir kalbinės praeities vaizdą, prognozuoti tiriamojo kalbos varianto ateitį.

Taigi tikėtina, kad multimodalusis tarmėtyros modelis suteiks naujų impulsų ir tolesniems vietinės lenkų kalbos Lietuvoje variantiškumo tyrimams.

Raktiniai žodžiai: lenkų kalba, lietuvių tarmės, kalbų kontaktai, lietuvių tarmių klasifikacija.

Įvadinės pastabos

Jau ne kartą užsiminta apie XX a. antrojoje pusėje įsitvirtinusių lietuvių tarmėtyros tradiciją, kai sovietmečiu užsienio tyrėjų nuopelnai lietuvių tarmėtyrai buvo eliminuoti iš viešojo diskurso ir atvirasis tarmėtyros modelis *tyrėjas – tyrimo objektas (tarmė) – tyrimo instrumentas (kalba)* buvo susiaurintas iki uždarojo modelio (*gimtatarmis) lietuvis – lietuvių kalba (tarmė) – lietuviškai...* (plačiau žr. Mikulėnienė 2018). Reikia pripažinti, kad palankias sąlygas tokiam tarmės aprašui sudarė ir tuo metu lietuvių kalbotyroje įsitvirtinęs deskriptyvizmas. Tiesa, jis buvo paplitęs ne tik Lietuvoje, bet ir kitose Europos šalyse (plačiau žr. Syrjänen 2012).

To meto tarmių aprašuose buvo formuojamas (pa)tarmės, kaip vientisos kalbinės sistemos, vaizdas, todėl apie galimą jos kitimą ar variantiškumą dažniausiai tik teužsimenama. Periferinių (pa)tarmių kaita ir intensyvus jų nykimas, nulemtas istorinių, politinių ir įvairiausių sociokultūrinių sąlygų, intensyviai buvo tiriamas pirmiausia iš *kalbos mirties* pozicijų (t. y. nuolatos pabrėžiant, kad tarmės nyksta), todėl tuose darbuose kalbos ar kalbų variantiškumas sistemiškai nenagrinėtas. Taigi

(sociogeo)lingvistinė keliakalbių Lietuvos regionų, kur anksčiau ir (ar) iki šiol vartojamos ne tik lietuvių, bet ir vietinės lenkų ar gudų kalbos, situacija dažniausiai tiriama ir aprašoma atskirai – tiek Lietuvos, tiek Lenkijos ar Baltarusijos kalbininkų dialektologijos darbuose (Zinkevičius 1966, 2006, Zielińska 2002, Karaś 2002 ir kt.)¹.

XXI a. pirmaisiais dešimtmečiais, remiantis kai kuriais praeito šimtmečio darbais (Senn 1945, Zinkevičius 1966, Garšva, Grumadienė 1993 ir kt.), pradėta tirti ne tik vietinė kalba, bet ir vietovė, kurioje ji vartojama. Todėl 2010–2014 m. pakartotinai buvo surinkti duomenys iš 1954–1975 m. *Lietuvių kalbos atlasui* (LKA) ištirtų gyvenamųjų vietovių – vadinamųjų LKA punktų². Tik šį kartą jau fiksuoti ne tik lietuvių, bet ir kiti vietiniai kalbų variantai (Mikulėnienė, Rutkowska, 2013, Rutkowska 2014, Geržotaitė, 2012, 2017 ir kt.)³. Šio projekto duomenys parodė, kad, pasak prof. K. Rutkovskos, vertinant ligšiolines Lietuvos lenkakalbių gyvenamųjų vietovių ribas, kai kurios jų koreguotinos iš esmės. Ir tai jau padaryta – pateiktas naujausias vietinės lenkų kalbos variantų paplitimo žemėlapis (žr. <http://www.lenkutarmes.flf.vu.lt/>).

Tačiau vienamatis grafinis kalbos varianto pavaizdavimas vienoje plokštumoje (šiuo atveju – tam tikroje teritorijoje) dar nepateikia itin ryškaus ir tikslaus jo paplitimo vaizdo – pavyzdžiui, Lietuvoje spausdinamuose žemėlapiuose dar nenurodoma, kaip dažnai jis vartojamas, tarp kurios kartos, kokio išsilavinimo žmonių ir kuriuose domenuose jis labiau paplitęs ir pan.⁴

Todėl konkrečioje vietovėje tikslinga tirti ne vieną, o visus ten vartojamus vietinės kalbos ar kalbų variantus ir bandyti nustatyti jų tarpusavio santykius.

Daugialypis kalbinio variantiškumo vaizdas

Kaip minėta, ryškesnį vietovės kalbinio variantiškumo vaizdą galima sukurti taikant multimodalųjį tarmėtyros modelį. Tai kompleksinis gyvenamosios vietovės tyrimas, kurį sudaro mažiausiai keli etapai (Mikulėnienė 2018₁):

- (1) atrankinė kalbinių duomenų analizė;
- (2) kalbinio kraštovaizdžio tyrimas;
- (3) gyvenamosios vietovės sociokultūrinių tinklų nustatymas;
- (4) individualaus respondentų požiūrio į vartojamąjį kalbos variantą (ar variantus) tyrimas;
- (5) viešosios nuomonės apie vietinius kalbos (kalbų) variantus analizė.

¹Išsamią lenkų tarmių tyrinėjimų apžvalgą žr. (Rutkowska 2016 ir ten nurod. lit.)

²LKA punktų sąrašą žr. (Mikulėnienė, Meiliūnaitė 2014: 405–454).

³Mokslo tiriamasis projektas „Šiuolaikiniai geolingvistikos tyrimai Lietuvoje: punktų tinklo optimizacija ir interaktyvioji tarminės informacijos sklaida“ (Nr. VP1-3.1-ŠMM-07-K-01-28, vadovė – prof. D. Mikulėnienė; plačiau žr. <http://www.tarmes.lt/>).

⁴Apie nevienodą lenkų kalbos vartojimo lygį įvairiuose Lietuvos regionuose plačiau žr. ((Rutkowska 2016).

Kad duomenys būtų patikimi, kiekvieno tyrimo eigoje griežtai laikomasi tyrėjų nusistatytų metodinių reikalavimų ir rekomendacijų.

Atrankinė kalbinių duomenų analizė. Tiriant kalbą ar vienos kalbos variantiškumą, pirmiausia atkreipiamas dėmesys į būdinguosius vietinės kalbos požymius, kurie fiksuojami iš garso įrašų. Rekomenduojama tokio įrašo trukmė – iki 1,5 val. Pokalbio turinys nereglamentuojamas, kad įrašomas pokalbis atitiktų spontaniškos kalbos kriterijus. Paprastai apklausiami ne mažiau kaip trys skirtingų kartų atstovai – vietiniai gyventojai. Jų kalboje fiksuojami patys ryškiausi ir ne tokie ryškūs vietinio kalbos varianto bruožai.

Štai, pavyzdžiui, iš Žeimių apylinkių kilusi magistrantė Aušra Pacevičiūtė 2016-2018 m. apklausė net 21 vienos giminės trijų kartų atstovą – 15 moterų ir 6 vyrus (jų amžius nuo 19 iki 95 metų). Rinkdamasi respondentus, ji atsižvelgė ne tik į jų kilmę (pateikėjai turėjo būti kilę iš Žeimių apylinkių), bet ir į tai, kad bent vienos kartos atstovas mokėtų bendrauti lietuvių ir lenkų šnektų variantais (Pacevičiūtė 2018, p. 30–32). Magistrantės atliktas tyrimas parodė, kad Žeimių apylinkėse lenkų šnektą vartoja tik vyriausiajai kartai priklausantys asmenys, bet ir jiems dažniau tenka kalbėti lietuviškai. Tik dvi jauniausios kartos pateikėjos (iš septynių) nurodė gebančios kalbėti vietine lenkų šnektą. O dažniausiai šios kartos repondentai renkasi vartoti bendrinės (o tiksliau – netarminės) lietuvių kalbos variantą, tačiau neoficialiose situacijose renkasi kalbėti vietiniu tarminiu lietuvių kalbos variantu. Taigi, nors vietinė lenkų šnektą iki šiol tebevartojama visų trijų kartų atstovų, jos vartojimo laukas jau labai susiaurėjęs. Taigi Žeimių apylinkėse dominavusią vietinę lenkų kalbą keičia lietuvių.

Tyrimas parodė, kad vietinių Žeimių gyventojų lietuvių kalboje tebejuntama vietinės lenkų šnekos įtaka. Būtent iš pastarosios ji paveldėjo tam tikrus fonetinius bruožus, kurie, kaip matyti iš atliktos analizės, geriau ar prasčiau išlaikomi visų trijų kartų vietinių gyventojų kalboje. Tai pirmiausia *é* ir *ie*, *o* ir *uo* mišimas kirčiuotoje pozicijoje ir priegaidžių defonologizacijos reiškiniai kirčiuotuose sudėtiniuose bei mišriuosiuose dvigarsiuose (plačiau žr. Mikulėnienė 1996–1997: 57–67). Būtent šie, iš vietinės lenkų kalbos perimti požymiai neleidžia dabartinio Kauno–Jonavos ruože vartojamo vietinio lietuvių kalbos varianto laikyti tiesioginiu senosios tradicinės vakarų aukštaičių šiauliškių tarmės tęsiniu (Mikulėnienė 2018₂, Mikulėnienė, Pacevičiūtė 2019).

Šią prielaidą objektyviai galima įvertinti tik pasirinkus šiuolaikinei kiekybinei analizei pradėtus taikyti dialektometrijos metodus. Jais galima objektyviai įvertinti ir vos kelių tos pačios vietovės informantų kalbos variantiškumą: galima spręsti, kurie tiriamieji vietinės kalbos

požymiai yra relevantiški, o kurie atsitiktiniai, t. y. būdingi tik individualiai respondento šnekai (plačiau žr. Čepaitienė 2018).

Kalbinio kraštovaizdžio tyrimas. Kalbinio kraštovaizdžio elementai kaupiami ir archyvuojami kaip iliustracinė medžiaga. Jie paprastai fotografuojami, registruojami, o vėliau ir išsaugomi skaitmeniniu formatu.

Tai ir gatvių bei aikščių pavadinimai, bendrovių ir įmonių, parduotuvių ir paslaugos centrų ir kt. vardai. Be oficialių iškabų ar reklaminių stendų, taip pat ir informacijos internetinėse svetainėse, dar susipažįstama su privataus pobūdžio rašytiniais skelbimais, informaciniais pranešimais ir kt. Kalbininkams jie yra ypač iškalbingi ir vertingi.

Štai 2011 m. užfiksuoti Vilniaus rajono apylinkių vaizdai rodo, kad dėl menko lietuvių kalbos mokėjimo viešieji užrašai valstybine kalba ne visada atitiko paskirtį (žr. 1 pav.).

1 pav. Parduotuvės iškaba Buivydyuose (Vilniaus r.).

Danguolės Mikulėnienės nuotrauka (2011 m.)

Iš tolo matomas nedidukės Buivydyžių parduotuvėlės pavadinimas „Aureolė“ tikriausiai buvo sugalvotas dėl vietos, kurioje ji įsikūrusi, – krautuvė iš tikro netoli bažnyčios. Bet, kita vertus, pavadinimas labai jau neįprastas: bažnytinė leksika šiam atvejui ne pats tinkamiausias (nors juridiskai ir galimas) pasirinkimas. Vietinių kalbų variantiškumo tyrėjams tai buvo puikus pavyzdys, iliustruojantis, kad Buivydyžių viešojoje erdvėje valstybinė (lietuvių) kalba tuo metu vartota gana ekstensyviai.

Remiantis gyventojų sakinės kalbos tyrimais, Pabradė dažnai pristatoma kaip vietovė, kurioje dominuoja slavų kalbos, tačiau 2008 m. ir vėliau (iki 2016 m.) atlikti tyrimai rodo, kad

rašytinėje pabradiškių komunikacijoje jau dominuoja lietuvių kalba. Tai parodė Joanos Gruodytės atlikti viešųjų užrašų ir skelbimų tyrimai. Tyrėjos nuomone, gausūs, nors ir nevienodo taisyklingumo užrašai valstybine kalba yra besikeičiančios kalbinės situacijos ženklai (plačiau žr. Gruodytė 2016).

Senosiose kapinėse dar išlikę įskaitomi paminklų užrašai neretai išduoda sociolingvistinę tiriamosios vietovės situaciją praeityje Pavyzdžiui, taip atsitiko su Krūvandais, esančiais netoli Čekiškės (žr. 2 ir 3 pav.)⁵.

⁵ „Krūvandai – kaimas Kauno rajono savivaldybės šiaurės vakaruose, prie Krūvandos upelio (Lazduonos intakas). Pietinėje kaimo pusėje yra kapinės, kuriose stovi 1663 m. pastatyta medinė Krūvandų koplyčia. Nuo seno buvo lenkų bajorkaimis. Pagal Lenkijos Karalystės ir kitų slavų kraštų geografinis žodyną<ref>http://dir.icm.edu.pl/pl/Słownik_geograficzny/Tom_IV/744</ref>, 1883 m. Krūvandų savininkų buvo 15. Iki XX a. pirmosios pusės, Krūvandų bei Daugeliškių kaimuose gyveno tik bajorai. Buvo kalbama lenkiškai“ (<http://www.maps.lt/katalogas/Kauno-rajono-savivaldyb%C4%97/Vilkijos-apylinki%C5%B3-seni%C5%ABnija/Kr%C5%ABvandai>).

2–3 pav. Lenkiški paminkliniai užrašai Krūvandų (Čekiškės r. savivaldybė) kapinėse.

Danguolės Mikulėnienės nuotrauka (2018 m.)

Šiais abiem atvejais nesunku rekonstruoti lietuviškas pavardžių formas – Jozef PRYŻGINT (= *Pryžgintas*, žr. 2 pav.) ir Helena z TEJSZERSKICH BALTRUSZAJTISOWA⁶ (= iš *Teišerskių Baltrušaitienė*, žr. 3 pav.). Darybos požiūriu ypač įdomus pastarasis atvejis – lenkiška moters pavardės forma sudaryta iš lietuviškosios pavardės *Baltrušaitis* formos.

Krūvandų kapinių paminkliniuose užrašuose aptikta ir lenkiškosios rašybos lietuviškose pavardėse atvejų (žr. 4 pav.).

4 pav. Lietuviški paminkliniai užrašai Krūvandų (Čekiškės r. savivaldybė) kapinėse.

Danguolės Mikulėnienės nuotrauka (2018 m.)

Lenkišką rašybą lietuviškai užrašytoje pavardėje Agniežka VAITIEKUNIENI (= *Vaitiekūnienė*) čia išduoda ne tik iškaltas trumpojo balsio rašmuo *u* vietoj ilgojo (kirčiuoto) balsio rašmens *ū*, bet ir galūnės *ie* vietoj lietuviškojo balsio rašmens *ė* (žr. 4 pav.).

Pastebėta ir daugiau atvejų, kai nekirčiuoto ilgojo balsio rašmens vietoje buvo iškaltas trumpojo balsio rašmuo. Tai rodo pavardė DOVIDAITIENĖ (= *Dovydaitienė*, žr. 5 pav.).

⁶ Lenkiška pavardės forma iškalta be lenkiškojo kietojo *ł* rašmens.

5 pav. Lietuviški paminkliniai užrašai Krūvandų (Čekiškės r. savivaldybė) kapinėse.

Danguolės Mikulėnienės nuotrauka (2018 m.)

Taigi vakarų aukštaičių šiauliškių būdinga tarminė ypatybė – nekirčiuotų ilgųjų balsių trumpinimas – šiuo atveju sutampa su lenkiškosios rašybos ypatumais. Tai atsispindi ir dvikalbių vietinių gyventojų kalboje.

Taigi kapinių užrašuose tarsi užfiksuotas *atminties laikas*, kurio pėdsakų ateityje jau gali ir nebeišklikti. Čekiškės apylinkių žmonės šią vietovę mena kaip buvusią gausiai gyvenamą ir itin lenkišką. Pasak jų, tai ir rodančios Krūvandų kapinės. O šių metų ekspedicijos po kai kurias Kauno rajono gyvenamąsias vietas duomenimis, šiame kaime gyvena vos keli gyventojai. Ir jie (taip rodo mūsų garso įrašai), jau yra dvikalbiai⁷.

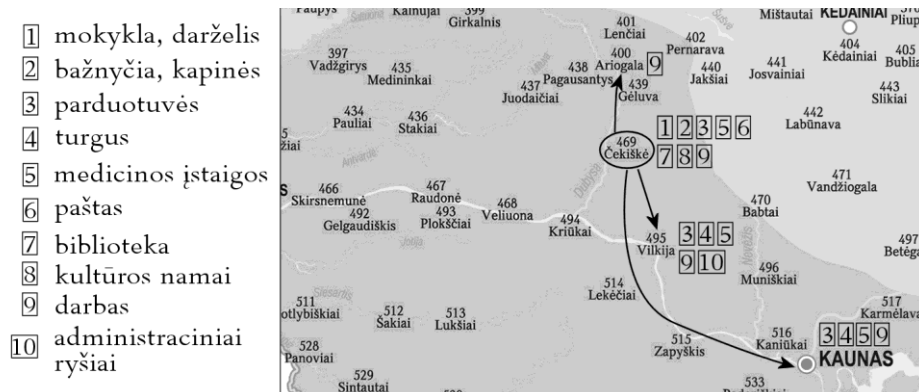
Pastebėtina, kad kapinėse iš paminklinių užrašų ir juose nurodytų mirties datų galima nustatyti net apytikrą kalbų kaitos laiką tiriamosiose vietovėse (iš čia prestižiniu laikytas kalbos variantas trauksis paskiausiai). Taigi tikslinant vietinės lenkų kalbos paplitimo ribas, būtina kuo tiksliau nurodyti vaizduojamąjį laikotarpį.

Multimodalinio tyrimo metu seniūnijose, mokyklose, vietiniuose bibliotekų padaliniuose ir kitose viešosiose įstaigose klausama apie vietos įžymybes, susipažįstama su ten sukaupta kraštotyrine ir istorine medžiaga, aplinkiniais turizmo objektais ir kitomis lankytomis vietovėmis. Remiantis šia medžiaga, galima kurti atitinkamas prielaidas dėl tiriamojo punkto stiprumo ir gyvybingumo.

⁷ Šiuo metu garso įrašai perduoti Lietuvių kalbos insitituto Geolingvistikos centro Tarmių archyvu.

Kalbinio kraštovaizdžio analizė paprastai papildo realią vietinio kalbinio variantiškumo situaciją, kurią gana išsamiai apibūdina gyventojų informacija, kai jų klausinėjama asmeninės nuomonės apie šioje vietovėje vartojamus kalbų variantus.

Gyvenamosios vietovės sociokultūrinių tinklų nustatymas. Sociokultūriniai tinklai tyrėjų yra sudaromi remiantis internete randama informacija ir gyventojų apklausomis (kur jie važiuoja pas gydytojus ar apsipirkti, į kurią mokyklą leidžia vaikus ir pan.). Paprastai sociokultūriniai tinklai žemėlapiuose vizualizuojami rodyklėmis (žr. 6 pav.).

6 pav. Čekiškės gyventojų sociokultūriniai tinklai
(dr. Lauros Geržotaitės iliustracija, 2018 m.)

Iš 6 pav. akivaizdžiai matyti, kad vietiniai Čekiškės gyventojai linkę judėti vos keliomis kryptimis – į Vilkiją (nurodytos 5 pozicijos iš 10 galimų), Kauną (4 iš 10) ar Ariogalą (1 pozicija iš 10). Kasdienius reikalus jie dažniausiai tvarko vietoje, nes turi palyginti neblogai išplėtotą infrastruktūrą (parduotuves, vaikų darželį, gimnaziją, kultūros centrą ir kt.), todėl savo gyvenamosios vietovės užkampiu nelaiko. Nors ir čia emigracijos mastai nemenki, nemažai jaunimo po mokslų sugrįžta dirbti į gimtinę.

Individualaus respondentų požiūrio į vartojamąjį kalbos variantą (ar variantus) tyrimas. Individuali vietos gyventojų nuomonė svarbi ne tik viešosios nuomonės tyrimams, bet ir tiriamo regiono kalbos ateities prognozei. Perceptinis vietinio jaunimo kalbos tyrimas prielaidiškai leidžia prognozuoti vietinio varianto ateitį – ar jis išliks (jei respondentams atrodo gražus ir tinkamas vartoti), ar sunyks (jei negražus ar netinkamas).

Todėl apie vietinius variantus dažniausiai klausinėjami jaunosios kartos atstovai – gimnazijų aukštesniųjų klasių mokiniai. Kontūriniuose žemėlapiuose jie žymi tarminės (ar bendrinės) kalbos regionus (plačiau apie šį metodą žr. Aliūkaitė, Mikulėnienė 2017: 50–61 ir ten nurod. lit.), žr. 7 pav.

7 pav. Mentalinis žemėlapis, kuriame respondentas (Čk_1_M13) pažymėjo ir pakomentavo tarminės kalbos Lietuvoje plotus

Iš šio žemėlapio akivaizdu, kad, respondento Čk_1_M13 nuomone, tarmiškai šneka visi žemaičiai ir piečiau gyvenantys kaimynai – vakarų aukštaičiai kauniškiai (suvalkiečiai). Tačiau savojo vietinės kalbos varianto – Čekiškės apylinkių kalbos – respondentas (-ė) nelinkęs laikyti tarmine kalba (žemėlapyje Kauno r. savivaldybės plotas niekaip nepažymėtas). Nors apklausos rezultatai dar iki galo nežinomi, tačiau remiantis preliminariais duomenimis jau galima teigti, kad toks savosios kalbos vertinimas rodo jaunimo tapatinimąsi su bendrinės kalbos vartotojais. Taigi šiuo metu Čekiškės apylinkių kalbos nykimo tendencijų nematyti.

Pridurtina, kad realią kalbinio varianto padėtį atskleidžia ne tik individualių požiūrių visuma, bet ir papildomi pokalbiai su vietinės valdžios atstovais.

Viešosios nuomonės apie vietinius kalbos (kalbų) variantus analizė. Keliakalbiuose regionuose, ištyrus vietinių kalbos variantų vartosenos ypatumus, būtų galima nustatyti dvikalbystės tipą – progresyviają, integralinę, regresyvinę ar integraliąją dvikalbystę (Rutkovska 1916: 4–6). Regresyvinės, arba minimaliosios, dvikalbystės areale lenkų kalbą artimojoje aplinkoje vartoja senosios ir tik nedaugelis vidurinėsios kartos atstovų. Viešojoje aplinkoje šia kalba bendraujama retai.

2018 m. ekspedicijos metu surinkta medžiaga rodo, kad Čekiškės apylinkėse taip pat vartota lenkų kalba, tačiau šiuo metu galima aptikti tik šios kalbos pėdsakus – rasti vieną kitą senosios kartos gyventoją, dar mokantį vietinę lenkų kalbą (nors ne vienas kalbintas informantas paminėjo senelius kalbėjus lenkiškai) ar lenkiškus paminklinius užrašus senosiose kapinėse.

Apibendrinimas

Pabrėžtina, kad daugiapakopiai kalbinio variantiškumo tyrimai nėra paprastas gyvenamosios vietovės aprašas.

1. Nuo tradicinės dialektologijos multimodalioji dialektologija pirmiausia skiriasi tyrimo daugiapakopiškumu.

2. Daugiapakopė kalbos variantiškumo analizė grindžiama ne tik kokybiniais, bet ir Lietuvoje dar naujais kiekybiniais dialektometrijos tyrimais. Jais galima objektyviai įvertinti ir vos kelių tos pačios vietovės informantų kalbos variantiškumą.

3. Kaip matyti iš multimodaliosios dialektologijos modelio aprašo, sociokultūrinių tinklų tyrimas pagal gyventojų judėjimo kryptis padeda nustatyti galimus kalbos varianto (ar variantų) pokyčius ir jų slinkti.

4. Vietinių gyventojų nuomonė tiriama perceptyviosios dialektologijos metodais (braižant mentalinius žemėlapius, pateikiant įverčių skalę ir pan.

Taigi išsamesnė, o kartu ir objektyvesnė kalbinės situacijos analizė leidžia sukurti ryškesnę dabarties, taip pat ir kalbinės praeities vaizdą, prognozuoti tiriamojo kalbos varianto ateitį. Todėl tikėtina, kad multimodali tarmėtyros modelis suteiks naujų impulsų ir tolesniems vietinės lenkų kalbos Lietuvoje variantiškumo tyrimams.

Literatūra

Aliūkaitė D., Mikulėnienė D., Čepaitienė A., Geržotaitė L. *Kalbos variantiškumas ir jo vertinimas perceptyviosios dialektologijos požiūriu: variantų ir vietų vaizdiniai*. Vilnius: Vniaus universiteto leidykla, 2017.

[sud.] Garšva K., Grumadienė L., 1993, *Lietuvos rytai*, Vilnius.

Čepaitienė A. *XXI a. pradžios aukštaičių patarmių kaita: gretinamasis geolingvistinis aspektas*.

Daktaro disertacija. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2018.

Geržotaitė, L. ,2012, Pietinės vakarų aukštaičių šiauliškių šnektos: geolingvistinis aspektas ir jo interpretacijos. – *Acta Linguistica Lituanica*, 67, 156–174.

Geržotaitė, L. ,2017, Geolingvistinis Babtų apylinkių šnektų tyrimas. – *Babtai*. D. Šniukas [sud.]. Vilnius: VŠĮ „Versmės“ leidykla, 1290–1299.

(http://C:/Users/User/Downloads/LLT_Babtai_Gerzotaite_moksl_str_2016_11_04.pdf).

Gruodytė J., 2016, Kalbų vartojimas Pabradėje (skelbimų duomenys). – *Taikomoji kalbotyra* 2016 (8), 244–264 (www.taikomojikalbotyra.lt).

<http://www.lenkutarmes.flf.vu.lt/>

Karaś H., 2002, *Gwary polskie na Kowieńszczyźnie*, Warszawa-Puńsk: Auśra.

LKA – *Lietuvių kalbos atlasas* I–III, ats. red. Kazys Morkūnas. Vilnius: Mokslas, 1977–1991.

Mikulėnienė D., 1996-1997, Einwirkung der slawischen Sprachen auf die Lautstruktur der peripheren litauischen Mundarten. - *Linguistika Baltica*, V-VI, Kraków, 57-67.

Mikulėnienė D., 2012, *Dėl kalbos archaikos ir inovacijų santykio (Zietelos lietuvių šnekos duomenimis)*, - *Lituanistica*, LVIII, Vilnius, 51-62.

Mikulėnienė D., 2018, *Lietuvių tarmėtyra: genezė, raida ir paradigmniai lūžiai*. T. 1: *Ikitemėtyrinis laikotarpis. Lietuvių tarmėtyros pradžia: tarmių skyrimas, tyrimų perspektyvų užuomazgos ir jų tipai*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras 2018 (spausdinama).

Mikulėnienė D., 2018₁, Multidimensional Sociogeolinguistic Model for Regional Language Variation Studies: Lithuanian Case at the Beginning of the 21st Century. – *9th Congress of the International Society for Dialectology and Geolinguistics. Lithuania, 23–27 July, 2018 Abstracts* (http://site-562356.mozfiles.com/files/562356/SIDG_ABSTRACTS_2018_JULY-2.pdf).

Mikulėnienė D., 2018₂, Dėl antrinių dialektų formavimosi ir raidos. – *Kalbos istorijos ir dialektologijos problemos* 5, vyr. red. D. Mikulėnienė, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas (spausdinama).

Mikulėnienė D., Pacevičiūtė A., 2019, Language Shift Model: the Case of *Kaunas-Jonava* Area. – *Acta Baltico-Slavica*, 49 (do druku).

Mikulėnienė D., Rutkowska K., 2013, Współczesna sytuacja językowa na Litwie: aspekt geolingwistyczny i nowe możliwości opisu. *Acta Baltico-Slavica*, 37, 459–471.

Pacevičiūtė A., 2018, *Kalbų rinka: vietinių variantų konkurencingumas Žemųjų apylinkėse (Jonavos rajono sav.)*. Magistro darbas. Vilniaus universitetas. Kauno fakultetas: Kalbų, literatūros ir vertimo studijų institutas. Kaunas.

Rutkowska K., 2014, Lenkų kalbos paplitimo ribos ir jos vartojimo ypatumai Lietuvos Respublikoje XXI amžiuje. – *XXI a. pradžios lietuvių tarmės: geolingvistinis ir sociolingvistinis tyrimas* (kolektyvinė monografija), red. D. Mikulėnienė, Vilnius, 216–227.

Rutkowska K., 2016, Dabartinė Lietuvos lenkų tarmių būklė. – *Lietuvos lenkų tarmės*. Elektroninis leidinys, red. K. Rutkowska. Vilnius universitetas, Polonistikos centras (<http://www.lenkutarmes.flf.vu.lt/>).

Senn A., 1945, *Lithuanian Dialectology*, Menasha, Wisconsin: The George Banta Publishing Company.

Syrjänen K., 2012, Tracing the History of Dialectological Research in Finland”, *DOSSIERS D’HEL 2012©SHESL* (prieiga per internetą: http://htl.linguist.univ-paris-diderot.fr/_media/num5/articles/syrjanen_2012.pdf).

Zielińska A., 2002, *Mniejszość polska na Litwie kowieńskiej. Studium socjolingwistyczne*, Warszawa: Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy.

Zinkevičius Z., 1966, *Lietuvių dialektologija: Lyginamoji tarmių fonetika ir morfologija*, Vilnius: Mintis.

Zinkevičius Z. 2006, *Lietuvių tarmių kilmė*. Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla.

**MULTIMODAL DIALECTOLOGICAL MODEL:
NEW RESEARCH POSSIBILITIES
IN THE VARIABILITY OF THE LOCAL POLISH IN LITHUANIA**

Summary

The aim of this article is to spread information on the research started in Lithuania under the multifunctional (multimodal) dialectological model. It was developed by the Centre of Geolinguistics of the Institute of the Lithuanian Language and was already presented to the international dialectological and geolinguistic community in 2018. According to this model, the development of the regional dialectology (in Lithuania it began in the second decade of the 21st century) expands not only the possibilities of studying the variation of one language, but also facilitates simultaneous analysis of all local language versions used in one residential area.

The model is based not only on the analysis of language features (1), but also on the analysis of socio-cultural networks of local inhabitants (2), the research of the residential environment (3), the inhabitants' individual attitudes (4) and the public opinion (5) on the exploratory variant. A more detailed and also more objective analysis of the current linguistic situation allows us to create a more vivid picture of the present, as well as the linguistic past, to predict the future of the analysed language variant.

The article is based on the data from recent expeditions (2014–2018).

Multimodal dialectology differs from the traditional one not only by its multilevel research. It is also based on both qualitative and quantitative linguistic research (the latter is new in Lithuania) for the beginning of which dialectometry methods are used. They help to objectively evaluate the linguistic variants of just several respondents of the same area. The description of this model shows that the research of socio-cultural networks according to the inhabitants' movement directions helps to define the changes and the movement of possible linguistic variant (or variants).

Therefore, it is likely that multimodal dialectological model will give new impetus to further studies on the variations of the local Polish language in Lithuania.

Key words: Lithuanian dialects, Polish dialects, linguistic contacts, socio-cultural networks